

บทบาทสื่อไทยต่อสถานะ ‘ไกลบ้าน’ ของแรงงานข้ามชาติในประเทศ*

Thai Media Roles in Nostalgic Situation of Thailand’s Migrant Workers

วันที่รับบทความ : 23/02/2019

พิทักษ์ศักดิ์ ธิสากาศย์ **

วันที่แก้ไขบทความ : 12/09/2019

Phithaksak Thisaphak**

วันที่ตอบรับบทความ : 06/04/2020

บทคัดย่อ

หากพิจารณาถึงแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านของไทยในมิติความเป็นมนุษย์ จะพบว่าแรงงานจำนวนมากเหล่านี้ย่อมมีความรู้สึกอาทรต่อญาติพี่น้อง และอารมณ์ต่อถิ่นฐานบ้านเกิดที่จากมา รวมทั้งต้องปรับตัว และเรียนรู้สังคมใหม่ที่ตนเองได้เข้ามาใช้ชีวิตอยู่ซึ่งเป็นนิยามของคำว่าสถานะ ‘ไกลบ้าน’ ในบทความวิจัยนี้

จากการสนทนอย่างไม่เป็นทางการกับแรงงานชาวเมียนมา ลาว และกัมพูชา ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทำให้ทราบว่าสื่อมวลชนไทยโดยเฉพาะโทรทัศน์ แสดงบทบาทหวานปนขมต่อพวกเขา ทั้งสร้างความตื่นกลัว เชื่อมใจ และเป็นแหล่งเรียนรู้ แม้ว่าเนื้อหาสาระที่ถูกนำเสนอในภาพรวม จะเป็นไปในประเด็นเชิงลบและมีไม่เพียงพอต่อความต้องการก็ตาม ทั้งนี้ ข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทำให้ทราบว่า สาเหตุของปัญหาเกิดจากระบบโครงสร้างของสื่อมวลชนไทย และการขาดความรู้ความเข้าใจของบุคลากรในองค์กรสื่อสารมวลชน ที่มีต่อแรงงานข้ามชาติในบริบทของความเป็นพหุวัฒนธรรมและประชาคมอาเซียน อย่างไรก็ตาม การเพิ่มช่องทางข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการสร้างควมมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการผลิตเนื้อหาสำหรับแรงงานข้ามชาติคือ ทางออกของปัญหาที่งานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็น

คำสำคัญ: สื่อไทยโทรทัศน์ สถานะไกลบ้าน แรงงานข้ามชาติ

---

*งานวิจัยนี้เป็นการค้นคว้าต่อยอดมาจากรายงานเฉพาะบุคคลหลักสูตรผู้บริหารการสื่อสารมวลชนระดับสูงด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ (บสศ.) รุ่นที่ 8 โดยสถาบันอิศรา มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย
**Ph.D. (Media Studies), SOAS, University of London, UK (2016). ปัจจุบันเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำวิทยาลัยโลกคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

**Ph.D. (Media Studies), SOAS, University of London, UK (2016). Currently an Assistant Professor of Media and Communication at The School of Global Studies, Thammasat University, Bangkok, Thailand

Abstract

Considering the state of leaving home or living abroad, it is undoubtedly true that one must be concerned about family and friend in their homeland. A feeling of fear or apprehension, and the way to adapt oneself to new environment are the explanation of 'nostalgic situation' that this research article discusses.

A link between Thailand's migrant workers and Thai media are central to this investigation. The former is TV audience who, in this paper, is Burmese, Laotian, and Cambodian living and working permanently in Bangkok for a long period of time and has never been back to native country. The latter is TV program which is news and drama in particular. The informal interview individually with these migrant workers reveals that Thai TV programs have provided them with both pleasant and painful content. News about them vis-à-vis human trafficking, maltreatment, accident, serious injury or death in worksite are horrifying. In spite of that, drama appears to be enjoyable and serves as a learning source for Thai language and custom.

The interview with Thai academic and media experts is also conducted. Finding the highlights that TV program which is produced especially for migrant workers is scarce. This problem results from the structure of Thai media industry, limited appreciation among Thai journalists towards cultural pluralism and The ASEAN Community. Consequently, making specific media more available for migrant workers seems to be practical resolution. Participation of all stakeholders and relevant agencies is also essential.

Keywords : Thai Media, Television, Nostalgic Situation, Thailand's Migrant Workers

ที่มาของการศึกษา

วิปโยค โศกใจ เหมือนเมื่อไกลบ้าน ไกลสถานพักพิง ยิ่งใจเหงา

ห่างไกลหัวใจจำเศร้า เจ้าอยู่ดีเป็นไหน

พลัดที่พึ่งที่พึ่ง ทิ้งที่พำนัก ไกลที่รักพักพวยจะอาศัย

เจ้ามีเพื่อนชมคนใหม่ แล้วทิ้งพี่ให้ชอกช้ำชีวิต

เนื้อหาท่อนแรกจากเพลง “ไกลบ้าน” ขับร้อง โดยศิลปินแห่งชาติ ชรินทร์ นันทนาคร สะท้อนอารมณ์และความรู้สึกอันรวดร้าวของชายคนหนึ่งที่ต้องพลัดพรากจากถิ่นฐานบ้านเกิด แม้อุปสรรคตลอดทั้ง ในเพลงจะสื่อถึงความอาวรณ์ที่มีต่อหญิงผู้เป็นที่รัก แต่ในชีวิตจริง สถานการณ์ไกลบ้านนั้น ความหวังหาอาทรยังเกิดแก่ญาติสนิทมิตรสหาย วัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อมเดิมที่คุ้นเคย ดังเช่นที่เป็นอยู่กับประชาชนจากประเทศเพื่อนบ้านที่เดินทางเข้ามาทำงานเป็นแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย

ข้อมูลจากสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว เมื่อเดือนสิงหาคม 2561 (The Office of Migrant Worker Administration, 2018) พบว่าประเทศไทยมีแรงงานชาวเมียนมา ลาว และกัมพูชา ที่ได้รับอนุญาตทำงานที่ราชอาณาจักรจำนวนรวมทั้งสิ้น 2,110,991 คน ในจำนวนนี้กลุ่มใหญ่ที่สุดเป็นแรงงานตามมาตรา 59 พิสูจน์สัญชาติเดิม ซึ่งหมายถึง เคยเป็นผู้ที่หลบหนีเข้าเมือง ได้รับการผ่อนผันให้ทำงาน และอยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว จำนวน 1,297,909 คน รองลงมาคือแรงงานนำเข้าตามบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding-MOU) ซึ่งหมายถึง ผู้ที่เข้ามาทำงานตามความตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับประเทศต้นทาง จำนวน 806,642 คน ส่วนที่เหลือเป็นแรงงานที่เข้ามาทำงานในลักษณะไป-กลับ หรือตามฤดูกาล อีก 6,440 คน ทั้งนี้ ยังไม่นับรวมถึงแรงงานนอกระบบ และแรงงานผิดกฎหมายที่คาดว่า มีอยู่อีกเป็นจำนวนมาก พี่น้องเพื่อนบ้านไทยเหล่านี้เดินทางเข้ามาทำงานในกิจการ 25 ประเภท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานที่มีค่าจ้างไม่สูงและคนไทยไม่นิยมทำ เรียกว่างาน 3 D ได้แก่ Difficult คือ งานหนักที่ต้องใช้ความลำบากและความอดทนสูง Dirty คืองานสกปรก เกี่ยวข้องกับสิ่งปฏิกูลและไม่ถูกสุขลักษณะ และ Dangerous คือ งานเสี่ยงอันตรายและ อยู่ในภาวะแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัย ประเภทของงานเหล่านี้ เช่น กรรมกรทั่วไป การประมง ปศุสัตว์ก่อสร้าง โรงสีเหมืองแร่ งานใต้น้ำ งานในป่าลึก งานคัดแยกขยะ งานทำความสะอาด เป็นต้น (International Organization for Migration, 2009)

ทั้งนี้ งานวิจัยหลายชิ้น เช่น แสงดาว ประกันยา และคณะ (Perakanya, Charoenchai, and Piyabanditkul, 2005) และสุพจน์ทาวงศ์ (Thawong, 2014) พบว่าการออกไปรับจ้าง

ทำงานที่ต่างประเทศนั้น แรงงานจะมีประสบการณ์และได้รับการยอมรับนับถือเพิ่มมากขึ้น เมื่อกลับคืนสู่ชุมชน อย่างไรก็ตามผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านลบปรากฏให้เห็นชัดเจนในเรื่องการคิดถึงบ้าน การได้รับรายได้ที่น้อยไม่แน่นอน ไม่ยุติธรรม ตลอดจนแรงงานไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาของนายจ้าง นอกจากนี้ยังพบปัญหาทั้งในเรื่องสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคมโดยปัญหาเรื่องสุขภาพพบมากที่สุด กล่าวคือ การดำเนินชีวิตในต่างประเทศ เป็นไปอย่างค่อยๆ คุณภาพ แรงงานบางรายขาดการดูแลเอาใจใส่จากนายจ้างในเรื่องการจัดสวัสดิการ ที่อยู่อาศัยและสถานที่ทำงานไม่สะอาด ไม่ปลอดภัย การรับประทานอาหารไม่ตรงตามเวลาและมีคุณค่าทางโภชนาการไม่ครบถ้วน อีกทั้งต้องทำงานหนักทั้งในเวลาและล่วงเวลาทำให้ร่างกายขาดการพักผ่อนและไม่ได้ออกกำลังกาย แรงงานบางรายดื่มสุรา และเครื่องดื่มชูกำลังเป็นประจำ ทำให้ร่างกายอ่อนแอ เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสุขภาพและได้รับอุบัติเหตุจากการทำงาน นอกจากนี้ความห่างไกลและขาดที่ปรึกษาทำให้ทั้งแรงงานและครอบครัวเกิดความเหงา ความเครียด และความวิตกกังวล

ในเรื่องเศรษฐกิจ คือการที่ไปรับจ้างทำงานต่างประเทศต้องเสียค่าใช้จ่ายก่อนข้างสูง แรงงานและครอบครัวต้องกู้ยืมเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ส่วนเรื่องสังคม พบว่าการห่างไกลกันของแรงงานกับครอบครัวส่งผลให้เกิดการนอกใจของคู่สมรส เกิดการหย่าร้าง ขัดแย้งกับญาติพี่น้อง ขาดความรักความอบอุ่นในครอบครัว บุตรติดยาเสพติด และมีความประพฤติไม่เหมาะสม (Perakanya, Charoenchai, and Piyabanditkul, 2005) นอกจากนี้หากเป็นเยาวชน สิ่งที่พบคือปัญหาเรื่องการปรับตัว การเกิดความรู้สึกแปลกแยกจากผู้อื่น ความรู้สึกด้อยค่า รู้สึกว่าตนเองเป็นพลเมืองชั้นสอง (Mao and Sundell, 2014, อ้างถึงใน Sukheatta, Suksawat, and Seansa, 2018) ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ปัญหาการปรับตัวทางวัฒนธรรม แม้ว่าแรงงานข้ามชาติในงานวิจัยนี้จะมาจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดกับไทย มีสภาพภูมิอากาศ ศาสนา ประเพณีใกล้เคียงกัน ตลอดจนมีรากเหง้าความเป็นชนชาติและประวัติศาสตร์ร่วมกัน กระนั้นงานวิจัยที่ศึกษาแรงงานข้ามถิ่นชาวเมียนมาที่ทำงานในประเทศไทยของ Noom & Vergara (2011) พบว่าแรงงานเมียนมามีชีวิตความเป็นอยู่ยากลำบาก มีปัญหาด้านภาษา รู้สึกว่าตนถูกดูถูก และมีความเครียดระดับสูงจากการผสมผสานทางวัฒนธรรม

การทบทวนวรรณกรรม

แรงงานข้ามชาติกับการปรับตัวทางวัฒนธรรม

พรวิภา เหาตะวานิช และคณะ (Hautavanija, Tuicomepee, and Kotrajaras, 2013) อธิบายว่าการปรับตัวทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการระยะยาวในการปรับตัวของบุคคลที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างสมดุลภายในจิตใจกับสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เป็นสิ่งแวดล้อมใหม่โดยบุคคลจะรู้สึกว่าคุณเข้าถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมเดิมและวิถีชีวิตในวัฒนธรรมใหม่ จนมีความเข้าใจ มีการปรับตัว และสามารถดำเนินชีวิตด้วยความรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมนั้น รวมไปถึงการที่บุคคลมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมเจ้าบ้านในระดับต่าง ๆ ซึ่งวิธีการในการจัดการกับวัฒนธรรมใหม่นั้นแตกต่างกันโดยขึ้นอยู่กับปัจจัยเช่น พฤติกรรม ความคิด อารมณ์ และลักษณะพื้นฐานของแต่ละบุคคลซึ่งแตกต่างกัน ทั้งนี้ การปรับตัวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย 4 ระยะ ได้แก่

1. ขั้นต้นตาตื่นใจ (Honeymoon Stage) เป็นช่วงที่ผู้ย้ายถิ่นเพิ่งมาถึงจุดหมาย มองว่าทุกสิ่งทุกอย่างในวัฒนธรรมใหม่เป็นสิ่งที่น่าสนุกสนาน น่าตื่นเต้น น่าสนใจ
2. ขั้นวิกฤต หรือต่อต้าน (Crisis Stage) เป็นช่วงที่ผู้ย้ายถิ่นเริ่มเห็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนขึ้น เกิดความอึดอัดคับข้องใจจากการตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม ความรู้สึกที่ตามมา คือ หงุดหงิด ซึมเศร้า กังวล กลัว
3. ขั้นฟื้นตัว (Recovery Stage) ผู้ย้ายถิ่นเริ่มมีพัฒนาการในการดำเนินชีวิตประจำวัน และรู้สึกสบายใจต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว
4. ขั้นปรับตัว (Adjustment Stage) เป็นช่วงที่ผู้ย้ายถิ่นรู้สึกว่า ตนเป็นคนต่างถิ่นลดลง รู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมใหม่ รู้สึกว่าสามารถทำให้วัฒนธรรมของตนเองและการอยู่อาศัยในวัฒนธรรมใหม่ไปด้วยกันได้อย่างสมดุล

นอกจากนี้ งานศึกษาของพรวิภา เหาตะวานิช และคณะ (Hautavanija, Tuicomepee, and Kotrajaras, 2013) นี้ยังมีข้อค้นพบที่น่าสนใจหลายประการทั้งในประเด็นการปรับตัวทางวัฒนธรรมของแรงงาน ตลอดจนจนสภาวะการณ่ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงก่อนย้ายถิ่นไปทำงาน ช่วงขณะอยู่ในถิ่นใหม่ และช่วงหลังการย้ายถิ่นกลับบ้านเกิด ดังข้อมูลในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้ใช้แรงงานย้ายถิ่น (Hautavanija, Tuicomepee, and Kotrajaras, 2013: 27)

ก่อนย้ายถิ่น	ขณะอยู่ในถิ่นใหม่	หลังย้ายถิ่นกลับสู่บ้านเกิด
<p><u>แรงจูงใจหลัก</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • การมีความหวังถึงรายได้ที่ดีกว่า • ความต้องการนำเงินมาดูแลครอบครัว • สร้างฐานะความเป็นอยู่ 	<p><u>ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมใหม่</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • ภูมิอากาศและภูมิประเทศที่โหดร้าย • อาหารที่ไม่คุ้นลิ้น • สภาพสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างและกฎหมายที่เข้มงวด • ภาษาที่ไม่คุ้นเคย 	<p><u>การปรับตัวเมื่ออยู่ในวัฒนธรรมใหม่</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • การปรับเจตคติและความคิดของตนเอง • การจัดการกับสิ่งรบกวนใจ • การดูแลและพึ่งพาตนเอง
<p><u>ภาวะเมื่อต้องย้ายถิ่น</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • การห่วงหน้าพะวงหลัง • ความพร้อมในการเดินทางอย่างมั่นใจ 	<p><u>สิ่งรบกวนใจในต่างถิ่น</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • ความคิดถึงบ้าน เหนงา โคลดเดียว • ความทุกข์ใจจากการดำเนินชีวิตที่ยากลำบาก • ความเหน็ดเหนื่อย ท้อแท้กับการทำงาน 	<p><u>สิ่งก่อหนุ่นการดำเนินชีวิตในต่างประเทศ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • การมีสังคมในต่างแดน • การดูแล การช่วยเหลือจากคนรอบข้าง • การเตรียมความพร้อมล่วงหน้า • สถานการณ์ที่คุ้นเคย • ระยะเวลาสร้างความคุ้นชิน • การมีคุณภาพชีวิตที่ดี <p>ในต่างประเทศ</p>

แรงงานข้ามชาติกับการเปิดรับสื่อของไทย

แม้จะยังไม่มียานวิจัยที่อธิบายถึงพฤติกรรมกรรมการเปิดรับสื่อของไทยและความสัมพันธ์ระหว่างสื่อกับแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม แต่ทุกวันนี้ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าสื่อมวลชนโดยเฉพาะโทรทัศน์ (ทั้งแบบสื่อเก่าในรูปของเครื่องรับโทรทัศน์ และแบบสื่อใหม่ในรูปของการรับชมผ่านอุปกรณ์อื่นทางออนไลน์) มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมและการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนอันเนื่องมาจากการเข้าถึงง่าย อีกทั้งยังมีภาพเคลื่อนไหวที่ผู้รับสารจะเข้าใจความหมายได้แม้ไม่รู้ภาษา ดังนั้น จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าแรงงานเพื่อนบ้านจำนวนมากที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยได้กลายเป็นกลุ่มผู้รับชมรายการโทรทัศน์ไทย

กลุ่มใหญ่อีกกลุ่มหนึ่งไม่ว่าจะเปิดรับชมโดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญก็ตาม ทั้งนี้ ฮัสตันและคณะ (Huston et al., 1992:) อ้างถึงงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะประชากรกับพฤติกรรมการรับชมโทรทัศน์ และอธิบายว่าชนกลุ่มน้อยในสังคมอเมริกันซึ่งเป็นผู้มีรายได้ต่ำ และไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษาเป็นกลุ่มคนที่ใช้เวลาว่างส่วนใหญ่ไปกับการรับชมโทรทัศน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่องที่มีรายการเป็นภาษาสเปน สาเหตุเพราะโทรทัศน์เป็นช่องทางในการเสพภาษาและวัฒนธรรมรากเหง้าของพวกเขา อีกทั้งเป็นหนทางของการกันตัวเองออกจากสังคมใหญ่ นอกจากนี้โทรทัศน์ยังมีบทบาทสำคัญต่อทัศนคติ อารมณ์ พฤติกรรม และการเรียนรู้ของผู้ชม พลเมืองในสังคมใหญ่ทั้งในสหรัฐอเมริกาและอีกหลายประเทศไม่มีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กับชนกลุ่มน้อยในชีวิตประจำวัน โทรทัศน์จึงเป็นช่องทางเดียวเท่านั้นที่จะทำให้คนทั่วไปได้เห็นและรู้จักชนกลุ่มน้อยในขณะที่ชนกลุ่มน้อยเองก็ถือว่าไม่ได้เป็นตลาดสำคัญในอุตสาหกรรมโทรทัศน์ เนื่องจากเป็นคนกลุ่มเล็กที่ไม่มีกำลังซื้อและไม่ดึงดูดโฆษณาซึ่งเป็นรายได้หลักของรายการ (Huston et al., 1992) อีกทั้งบทบาทของโทรทัศน์ที่มีต่อผู้ชมไม่ได้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่เผยแพร่ออกไปเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้ชม เป้าหมายในการรับชม และความสนใจเฉพาะของผู้ชมแต่ละคนด้วย (Huston et al., 1992) คำอธิบายนี้ สอดคล้องกับแนวคิดจิตวิทยาโดย สุชา จันทน์เอม (Jan-aim, 1999) และจิตวิทยาการสื่อสาร โดย เสรี วงษ์มณฑา (Wongmontha, 1980) โดยสรุปดังนี้

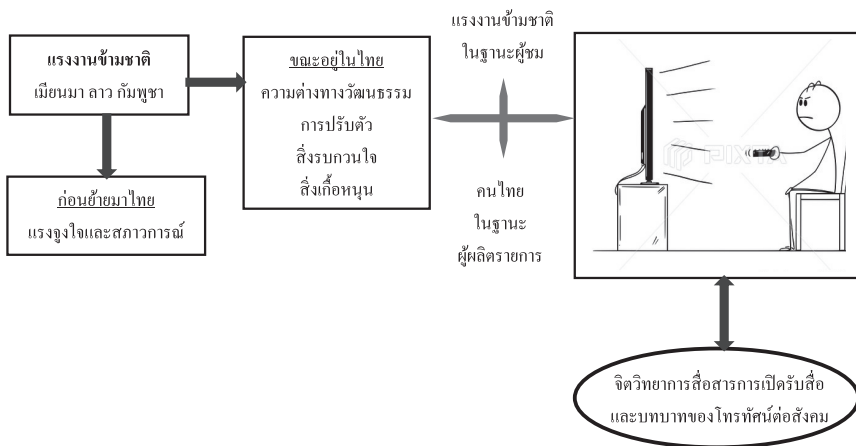
1. มนุษย์ทุกคนเป็นปัจเจกบุคคลที่มีความต้องการส่วนตัว ผู้รับสารมีแนวโน้มที่จะเลือกใช้เลือกสนใจข้อมูล เลือกจดจำ ตลอดจนตีความหมายที่สอดคล้องกับความต้องการ ประสบการณ์ ทัศนคติ แรงจูงใจ และความเชื่อของตนที่มีอยู่เดิมแล้ว
2. มนุษย์จะจงแสวงหาข่าวสารตามความพึงพอใจโดยไม่ต้องถูกชักเยอดีให้อ่านหรือฟัง และมีทางเลือกที่จะหลบหลีกข่าวสารได้ตามต้องการ
3. การใช้สื่อสารมวลชนของมนุษย์มีจุดมุ่งหมาย
4. สื่อสารมวลชนต้องแข่งขันกับสิ่งเร้าอื่นอีกหลายอย่างเพื่อที่จะตอบสนองได้ตรงความคิด ความเชื่อ และความโน้มเอียงของมนุษย์

อย่างไรก็ตามความเห็นที่ชวนให้ขบคิดในเรื่องบทบาทของสื่อโทรทัศน์ที่มีต่อแรงงานข้ามชาตินั้นมาจากนักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ชื่อ วิชา อุตมฉันท์ (Utamachan, 2001) ผู้สะท้อนว่าอิทธิพลและองค์ความรู้จากตะวันตกชักจูงความคิดและการกระทำให้ต้องคิดตามและทำตามจนคนไทยขาดความเป็นตัวของตัวเอง “เราสนใจใฝ่รู้เรื่องราวความเป็นไปในโลกเกือบทุกเรื่อง แต่เรื่องใกล้ตัวเราเองกลับเป็นความรับรู้ที่ไม่ชัดเจน...

เราไม่รู้และไม่เข้าใจอะไรเลยเกี่ยวกับสถานภาพของเราทั้งในฐานะผู้ส่งสารและผู้รับสาร ทั้งๆ ที่ข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์บอกเราว่า ข้อมูลข่าวสารที่ไหลผ่านเข้าออกระหว่างประเทศ สามารถกอบทบาททั้งในเชิงสร้างสรรค์หรือส่งผลกระทบต่อประเทศคู่กรณี "ได้เป็นอย่างมาก" มากไปกว่านั้น วิกายังกล่าวถึงอิทธิพลของสื่อในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไว้อีกด้วยว่า สื่อมวลชนเองเป็นสถาบันที่มีอิสระและไม่ได้ทำหน้าที่เพียงผู้รายงานเหตุการณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นผู้ตีกรอบและตีความเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางสังคมตลอดจนใส่รหัสความหมายก่อนนำเสนอต่อสาธารณชนหากสื่อมวลชนใช้ภาษาที่สร้างความขัดแย้ง ก็ยิ่งง่ายต่อการทำลายความสัมพันธ์อันเป็นปกติระหว่างประเทศ (Utamachan, 2001)

ขณะที่การตั้งข้อสังเกตของผู้วิจัยเอง ก็พบปรากฏการณ์ที่สอดคล้องกับความเห็นข้างต้นว่า คนไทยไม่ค่อยรู้และไม่ค่อยเข้าใจอะไรเกี่ยวกับแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน อาจเป็นเพราะ ‘พวกเขา’ อยู่ใกล้ตัวกับ ‘พวกเรา’ มากไปจนดูมองข้าม หรืออาจเป็นเพราะ ‘พวกเขา’ อยู่ไกลตัว ‘พวกเรา’ เกินไป ในฐานะคนต่างด้าวที่แค่เข้ามาขายแรงงานและสุดท้ายก็ต้องกลับถิ่นฐาน โดยเฉพาะทัศนวิสัยที่มองแรงงานข้ามชาติเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตและจิตใจแทบจะไม่ถูกพูดถึงหรือนำเสนอ ตรงกันข้าม ข่าวสารที่มักได้ยินผ่านสื่อโทรทัศน์อยู่เสมอจะแหวดลือมไปด้วยประเด็นเชิงลบ เช่น การฝ่าฝืนกฎหมาย การประทุษปฏิบัติเหตุหรือเสียชีวิตจากการทำงาน การขาดสวัสดิการ การเป็นภาระของประเทศ การโดนข่มขืน และดูถูก เป็นต้น ทั้งนี้ ข้อมูลจากการสำรวจคนไทย 2,000 คนใน 4 จังหวัดที่มีพรมแดนติดกับเมียนมาในเรื่องทัศนคติที่มีต่อแรงงานย้ายถิ่น จัดทำโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และการสนับสนุนขององค์การอนามัยโลกและสหภาพยุโรป สะท้อนให้เห็นว่าคนไทยหวัหระแวงแรงงานข้ามชาติอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่ได้จดทะเบียนอย่างถูกต้อง โดยมากกว่าครึ่งรู้สึกว่าการเหล่านี้เป็นภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน อันเป็นผลสืบเนื่องจากการนำเสนอข่าวด้านลบเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติของสื่อมวลชน (Sunpuwan and Niyomsilpa, 2014)

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้ใช้แรงงานย้ายถิ่น แนวคิดเรื่องบทบาทของสื่อ โทรทัศน์ต่อสังคม แนวคิดเรื่องจิตวิทยา การสื่อสารและการเปิดรับสื่อ ตลอดจนแนวคิดเรื่องอิทธิพลของสื่อในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศดังที่ได้อธิบายไปข้างต้นนี้ ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ และอภิปรายสภาวะ ‘ไกลบ้าน’ ของแรงงานชาวเมียนมา ลาว และกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย ดังแผนภาพต่อไปนี้

วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างสื่อโทรทัศน์ไทยและผู้รับสื่อที่เป็นแรงงานข้ามชาติผ่านคำถามวิจัย 2 ข้อ กล่าวคือ

1. มุมมองของแรงงานข้ามชาติที่มีต่อสื่อโทรทัศน์ของไทยเป็นอย่างไร
2. มุมมองของผู้เชี่ยวชาญไทยที่มีต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับแรงงานข้ามชาติเป็นอย่างไร

ผู้วิจัยอาศัยการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการเชิงคุณภาพเพื่อค้นหาคำตอบให้แก่คำถามวิจัยดังกล่าว โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มตัวอย่าง และเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

สำหรับคำถามวิจัยข้อที่หนึ่งผู้วิจัยใช้การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการและการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) กับแรงงานสัญชาติเมียนมา ลาว และกัมพูชา ที่ทำงานและพักอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทั้งนี้ ผู้วิจัยไม่ได้กำหนดจำนวนแรงงานไว้แน่ชัด อีกทั้งใช้วิธีการคัดเลือกแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) หมายความว่า เมื่อพบแรงงานกลุ่มเป้าหมายทั้งแบบเดี่ยวและแบบกลุ่มที่พอจะสื่อสารภาษาไทยได้และยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยก็จะบันทึกเสียงการสนทนาพร้อมจดบันทึกคำตอบเอาไว้ การเก็บข้อมูลนี้ดำเนินไปทุกวันตามแหล่งที่มีแรงงานรวมตัวกันเป็นจำนวนมาก ได้แก่ เฝิงที่พักคนงานก่อสร้าง ห้องเช่า รวมทั้งการลงพื้นที่ในตลาดมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร จนกระทั่งยุติการเก็บข้อมูลหลังจากผ่านไปแล้ว 2 สัปดาห์เมื่อพบว่าข้อมูลที่ได้รับนั้นอิ่มตัว (Data Saturation)

สำหรับคำถามวิจัยข้อที่สอง ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผ่านข้อคำถามแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นรายบุคคลกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อมวลชนและสิทธิแรงงานข้ามชาติรวม 4 คน ได้แก่

1. คุณโสภิต หวังวิวัฒนา สื่อมวลชนอาวุโสด้านการกระจายเสียง
2. คุณกวี จงกิจถาวร นักวิชาการอิสระและผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อมวลชนไทย-อาเซียน
3. คุณชัยรัตน์ ราชปักษิ เจ้าหน้าที่ฝ่ายคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้านแรงงานมูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน
4. คุณกุลชชาดา ชัยพิพัฒน์ ผู้จัดการฝ่ายรณรงค์สิทธิเสรีภาพสื่อมวลชน เครือข่ายสื่อมวลชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเสียงสัมภาษณ์ที่บันทึกไว้นั้นพิมพ์เป็นข้อความออกมาในรูปแบบตัวอักษร จากนั้นอาศัยการจัดกระทำกับข้อความด้วยเทคนิค 4Cs (Savin-Baden and Major, 2013) กล่าวคือ ข้อความที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์จะถูกตัด (Cut) แยกออกมาเพื่อลงรหัส (Coded) และจัดกลุ่ม (Categorized) จนกระทั่งได้ข้อความที่อยู่ในชุดเดียวกันซึ่งจะถูกแปลง (Converted) เป็นผลการศึกษาต่อไป

ผลการศึกษา

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่างานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างสื่อโทรทัศน์ไทยกับผู้รับสื่อที่เป็นแรงงานข้ามชาติชาวเมียนมา ลาว และกัมพูชา เนื้อหาต่อไปนี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นข้อค้นพบที่ผู้วิจัยขอหยิบยกมาไว้ในที่นี้เฉพาะกรณีศึกษาสัญชาติละ 2 คน ส่วนที่สองเป็นข้อค้นพบที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญดังนี้

1. มุมมองของแรงงานข้ามชาติที่มีต่อสื่อโทรทัศน์ของไทย

แรงงานเมียนมา : สื่อไทยทำให้ตั่นกล้ว

ศรี เป็นหญิงชาวเมือง Hpa An (พะอัน) อายุ 43 ปี ลักษณะท่าทางกระฉับกระเฉง ปัจจุบันทำงานเป็นลูกจ้างตัดแต่งกิ่งไม้ ต้นไม้ที่เกาะกลางถนนให้แก่กรุงเทพมหานคร ในสังกัดของบริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง โดยเข้ามาทำงานที่ไทยครั้งแรกเมื่ออายุ 19 ปี ด้วยการหลบหนีเข้าเมืองมาคนเดียวพร้อมกับเพื่อนแรงงานอีกจำนวนหนึ่งที่นั่งอัดแน่นกันมาในรถขนส่ง ประสบการณ์แรกในไทยของเธอไม่ค่อยดีนัก เริ่มทำงานเป็นคนทำความสะอาดบ้านที่จังหวัดชลบุรี ได้เพียง 1 ปี ก็ต้องหลบหนีออกจากบ้านนายจ้างเพราะ

ไม่เคยได้รับค่าแรง อีกทั้งถูกข่มขู่ว่าจะถูกจับตัวส่งตำรวจ จากนั้นย้ายไปอยู่นครปฐม จนกระทั่งมาอยู่ถาวร มีสามี มีลูก ที่ย่านพุทธมณฑลสาย 3

ปาน เป็นหญิงชรามอญ อายุ 38 ปี และทำงานอยู่ที่ไทยมาแล้ว 15 ปี ปัจจุบันเป็นลูกจ้างในร้านขายของชำที่หมู่บ้านมหาชัยนิเวศน์ สมุทรสาคร โดยยังคงนุ่งผ้าและทาแป้งทานาคาบนแก้ม นั่งพับเพียบเรียบร้อยในขณะที่พูดคุยกับผู้วิจัย เธอเล่าว่าเพื่อนที่รู้จักพาหลบหนีเข้าเมืองมาทำงานอยู่ที่หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งแต่แรกและไม่เคยย้ายไปไหนเลย

สำหรับสภาวะ 'ไกลบ้าน' เมื่อถูกถามว่าตอนมาไทยครั้งแรกเป็นอย่างไร ศรีร้องไห้ ส่วนปานน้ำตาคลอ ทั้งคู่ตอบว่าคิดถึงบ้านมากที่สุด โดยเฉพาะพ่อกับแม่ เป็นห่วงไปหมดทุกอย่าง ความเป็นอยู่จะเป็นอย่างไร จะติดต่อกันได้ไหม และจะได้เจอกันอีกหรือไม่ พร้อมกับกังวลตัวเองเช่นกันว่าจะมีชีวิตเป็นอย่างไร สิ่งทีกลัวที่สุดคือถูกตำรวจจับ พูดยกไทยก็ไม่ได้ ไม่กล้าออกไปไหนมาไหนหรือเดินในที่สาธารณะ ดั้นเช้าทำงาน ตกเย็นก็เข้าห้องพัก ไม่พูดคุยกับคนไม่คุ้นหน้า

ทั้งนี้ บทบาทของโทรทัศน์ไทยกลับยิ่งสร้างความตื่นกลัวเข้าไปอีก จากการชมรายการข่าวที่มักมีเรื่องราวด้านลบเกี่ยวกับแรงงานเมียนมา

“กลัวมาก กลัวไปหมด เวลาดูข่าวก็มีแรงงานพม่าตายอะไรเงี้ย นั่งรถกันมาเยอะ ๆ แล้วหายใจไม่ออกตาย มีคนงานถูกฆ่าอะไรเงี้ย กลัว ไม่ค่อยชอบ”

(Sri, Interview on October 30, 2018)

“ไม่ค่อยได้ดูทีวีหรือ ฟังไม่ค่อยรู้ ไม่มีอะไรให้ดู ... ข่าวก็ดูเหมือนกัน แต่ไม่ชอบ ... ทำงานเล็กก็กลับห้อง คุยกับลูก” (Pan, Interview on November 6, 2018)

ข้อมูลที่ได้รับจากตัวแทนแรงงานชาวเมียนมาในครั้งนี้ทำให้สรุปได้ว่าเนื้อหาสาระในสื่อโทรทัศน์ไทยเป็นเรื่องไกลตัวและสร้างความหวาดกลัวจึงปฏิเสธการรับชม ประกอบกับอุปสรรคด้านการสื่อสารแรงงานชาวเมียนมาจึงไม่ค่อยได้ประโยชน์จากข่าวสารและความบันเทิงที่ปรากฏในสื่อ อย่างไรก็ตามจากการลงพื้นที่สำรวจชุมชนชาวเมียนมาในหมู่บ้านมหาชัยนิเวศน์ สมุทรสาคร ผู้เขียนพบว่าโทรศัพท์มือถือและสื่อออนไลน์เป็นที่นิยมนมากกว่า จากการสังเกตพฤติกรรมและการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับแรงงานคนอื่นอีกหลายคนทำให้ทราบว่าชาวเมียนมารับรู้ข่าวสารผ่านสื่อที่เป็นภาษาของตนเอง และผ่านเครือข่ายคนรู้จักที่สื่อสารกันในเฟซบุ๊ก

แรงงานลาว : โทรทศน์คือสื่อเชื่อมโยง

เที่ยง เป็นชายขี้มเข้มแจ่มใส อายุ 35 ปีจากแขวงจำปาศักดิ์ เข้ามาทำงานเริ่มแรกด้วยการเป็นช่างเชื่อมเหล็กที่สมุทรปราการ ปัจจุบันอยู่อาศัยที่กรุงเทพฯ มาแล้ว 6 ปี และยึดอาชีพเดิมตลอดมาเพื่อส่งเงินกลับบ้าน สาเหตุที่ตัดสินใจมาทำงานที่ไทยเนื่องจากค่าแรงดีกว่าและมีงานทำต่อเนื่อง ไม่อด สำหรับประสบการณ์การใช้ชีวิต เที่ยงกล่าวว่าไม่เป็นปัญหาเนื่องจากไทยและลาวคล้ายกันทุกอย่าง สื่อสารกันรู้เรื่อง และมีเพื่อนมากมาย ส่วนในเรื่องการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ เที่ยงให้ข้อมูลว่า

“ดูหมดครับ ดูทุกอย่าง ข่าวดู ละคร ทีวีดี หนึ่งก็ดู เข้ามาทำงานใหม่ ๆ พอมีเงินเก็บก็ซื้อทีวีเองเลย ไม่ต้องไปอาศัยดูกับคนอื่นเหมือนเมื่อก่อน ... ช่อง 8 มีอะไรให้ดูเยอะ ช่อง 3 ช่อง 7 ก็ดูมาตั้งแต่อยู่จำปาศักดิ์ คนที่นั่น 80-90 เปอร์เซนต์ดูทีวีไทย แถวนี้อีก ถ้าคนไหนมีเงินน้อย เขาก็ติดกล่อง ดิจิตอล ดูช่องของลาวได้อีก ใ้รู้ข่าวที่บ้านด้วย แต่มันก็ไม่สนุกเหมือนช่องของไทยนะ”

(Thiang, Interview on October 30, 2018)

สำหรับสภาวะ ‘ไกลบ้าน’ เที่ยงกล่าวว่า

“โหยก็คิดถึงอยู่สะครับ คิดถึงลูก คิดถึงเมีย แต่ก็โทรหาอยู่ คุยทีวีก็ช่วยให้หายคิดถึง เพราะมันมัน มันเพลิน ดู ๆ ไปก็หมดไปวันหนึ่งแล้ว”

(Thiang, Interview on October 30, 2018)

หมาเป็นหญิงชาวปากของ อายุ 40 ปี ทำงานที่ไทยมาแล้ว 9 ปี ตั้งแต่โจงเจียม พัทยา เสนา สำโรง และตลิ่งชัน หารายได้จากการทำงานเป็นลูกจ้างที่บ่อเลี้ยงปลา เสิร์ฟอาหาร ขายกับข้าว ทำความสะอาด ปัจจุบันอาศัยอยู่กับสามีชาวลาวและเช่าห้องพักอยู่ที่เขตทวีวัฒนา สาเหตุที่มาทำงานที่ไทยเนื่องจากฐานะยากจนและต้องส่งเสียลูกที่ยังอยู่จำปาศักดิ์ แม้ว่าหมาเป็นคนไม่ชอบดูโทรทัศน์และไม่มีข้อมูลด้านพฤติกรรมมารับสื่อประเภทอื่นของไทย แต่ประเด็นที่น่าสนใจจากหมาเป็น ละครจักร ๆ วงศ์ ๆ ของไทย เชื่อมใจไปถึงลูก

“คิดถึงญาติ คิดถึงลูก อยากกลับไปหาบ่อย ๆ ตอนมาแรก ๆ ก็ทำบ่อปลา เหา ๆ ตอนเย็นไม่รู้จะทำอะไร ก็ไปนั่งดูต้นไม้ ดูลม ดูฟ้าไป ... โทรทัศน์ไม่ค่อยดูหรอก

ไม่รู้สิ ตอนนี้ก็ยังไม่ชอบดู แต่เวลาเห็นละครอะไรนะ ที่ช่อง 7 วันเสาร์-อาทิตย์
เช้า ๆ นะ ก็คิดถึงลูก ลูกมันชอบดู” (Wha, Interview on October 30, 2018)

ข้อมูลที่ได้รับจากตัวแทนแรงงานลาวอย่างหวากับเที่ยง แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของ
โทรทัศน์ไทยที่มีต่อพี่น้องชาวลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งแขวงใกล้เคียงกับไทยที่สัญญาณ
การออกอากาศข้ามผ่านพรมแดนประเทศและประชาชนจากทั้งสองฝั่งสามารถรับชมรายการ
โทรทัศน์ของกันและกันได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ข้อมูลยังยืนยันข้อค้นพบในงานวิจัยของ
วิภา อุดมฉันท (Utamachan, 2001) ซึ่งมอบความรู้ไว้ว่า ฐานะทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า
ทำให้สื่อกระจายเสียงไทยได้เปรียบลาวในด้านจำนวนคลื่นวิทยุที่ข้ามไปจากไทยจำนวน
ชั่วโมงออกอากาศที่ต่อเนื่องและยาวนานกว่า เทคโนโลยีที่ทันสมัย และทุนการดำเนินงาน
ที่สูงกว่ามาก ความแตกต่างในระบบการเมืองยังทำให้หน้าที่ของสื่อทั้งสองระบบแตกต่างกัน
ส่งผลให้รายการของไทยมีลักษณะตามใจตลาด สามารถสร้างแรงดึงดูดผู้ชมได้มากกว่า
สื่อของลาวซึ่งถูกกำหนดให้ทำหน้าที่การเมือง ชาวลาวตลอดทั้งชายแดนตั้งแต่ตอนเหนือ
ถึงตอนใต้คือผู้รับสื่อไทยที่แท้จริง เศรษฐกิจ การเมือง จิตวิทยา ภาษา และวัฒนธรรม
จึงเป็นผลพวงด้านผลกระทบของสื่อกระจายเสียงไทยที่มีต่อลาว แม้ว่าคำสัมภาษณ์
ของหวาและเที่ยง จะไม่ได้ระบุถึงผลกระทบของสื่อไทยที่มีต่อการดำเนินชีวิต แต่ข้อสรุป
ในส่วนนี้ชี้ชัดว่าโทรทัศน์คือสื่อเชื่อมโยง ทำให้คนอยู่ไกลได้ใกล้ชิดกัน

แรงงานกัมพูชา : สื่อไทยคือแหล่งเรียนรู้

เชียด หรือที่สะกดในภาษาอังกฤษว่า Chhoeut Sameng ตามข้อมูลในบัตรประชาชน
และเอกสารการจดทะเบียนแรงงานอย่างถูกต้อง พร้อมกับการพูดภาษาไทยได้อย่าง
คล่องแคล่ว ฉะฉานของผู้ให้สัมภาษณ์ชาวเสียมเรียบคนนี้ทำให้ทราบว่าเขามีอายุ 40 ปี
และประกอบอาชีพเป็นแรงงานก่อสร้างในไทยได้ 6 ปีแล้ว

เชียดคืออาชีพก่อสร้างมานานตั้งแต่อู่ที่บ้านเกิด พูดไทยได้ดีเพราะเคยรับจ้างทำงาน
ก่อสร้างแบบไปแล้วกลับตามเขตชายแดนไทย-กัมพูชา จึงได้เรียนรู้ภาษาไทยและคุ้นเคย
กับคนไทยก่อนตัดสินใจเข้ามาแบบเต็มตัวที่ย่านสุขุมวิท ซอย 13 และย้ายตามไซต์งาน
ไปเรื่อย จนล่าสุดมาก่อสร้างโรงงานทำรองเท้าอยู่ใกล้กับบ้านของผู้วิจัย โดยมีกำหนดแล้ว
เสร็จ 6 เดือน หลังจากนั้นจะย้ายออกไปสู่ไซต์งานแห่งใหม่

เธอเล่าว่าข่าวไม่ค่อยดีเกี่ยวกับแรงงานกัมพูชา เช่น การประสบอุบัติเหตุจาก
การก่อสร้าง การสูญเสียอวัยวะ หรือเสียชีวิตจากการทำงาน ทำให้เธอรู้สึกหวาดกลัว ภาระนั้น

การรับชมโทรทัศน์ของไทยก็ยิ่งชื่นชอบอยู่มาก ทั้งประเภทรายการข่าวของช่อง 8 และ รายการละครของช่อง 3 ช่อง 7

“ละครชอบดูทั้งของไทย ของเขมร์จ้า แต่ของไทยพัฒนาว่า น่าดูมากกว่า ได้เปิดหูเปิดตา ได้ฝึกภาษาด้วยจ้า” (Sameng, Interview on November 1, 2018)

เช่นเดียวกับจิน ชายชาวจังหวัดพระตะบอง อายุ 38 ปี อยู่เมืองไทยมาได้ 7 ปี และเชี่ยวชาญงานก่อสร้างโดยมีสังกัดอยู่บริษัทเดียวกันกับเชือดจินเล่าว่า ไซต้งานที่กำลังทำอยู่นี้เป็นแรงงานกัมพูชาทั้งหมด คนกัมพูชาเป็นแรงงานหลักภาคการก่อสร้างของไทย คนเลือกมาอยู่ไทยเนื่องจากที่บ้านเกิดไม่มีงานให้ทำ และเคยอยู่ที่ชลบุรี และนนทบุรี มาก่อน

จินพูดภาษาไทยได้ไม่เก่งเท่าเชือด แต่มีท่าทางทะมัดทะแมง สุขภาพ และมั่นใจในการพูดเขาให้เหตุผลตรงกันกับเพื่อนในไซต้งานว่า บทบาทหลักของโทรทัศน์ไทยที่มีต่อเขา คือ การเรียนรู้ภาษา สังคม วัฒนธรรม และมากไปกว่านั้น คือ การเรียนรู้ทักษะฝีมือการทำงาน

“ผมทำงานก่อสร้าง ก็ดูโทรทัศน์ไว้ฝึกภาษา เวลาฟังหรือพูดกับนายจ้าง จะได้เข้าใจ ตอนผมมาใหม่ ๆ พูดไม่เก่ง ก็จำจากโทรทัศน์ด้วย ... ตอนนี่เก่งแล้ว ก็ดูหนังไทย ... แล้วก็ดูอะไรที่มันใช้ได้กับงาน แบบฝึกมือ ความรู้อะไร ๆ ที่เป็นงานก่อสร้าง ก็จะชอบดู” (Jin, Interview on November 3, 2018)

ส่วนในประเด็นเรื่องการเปิดรับสื่อประเภทอื่นนอกจากโทรทัศน์ของไทย ทั้งเชือดและจิน ต่างทอดประกบการันว่า คนกัมพูชาในไทยบางคนคิดถ่วงรับสัญญาณเพื่อชมรายการโทรทัศน์ของกัมพูชา แต่ด้วยความที่เป็นแรงงานก่อสร้างที่ต้องย้ายที่อยู่บ่อย ส่วนใหญ่จึงใช้โทรศัพท์มือถือที่ฟังก์ชันเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต และเปิดชมการร้อง การเล่นเกม การแสดงต่าง ๆ ที่เป็นภาษาเขมรผ่านทางยูทูป ทั้งนี้ หากเป็นคนเพิ่งมาใหม่ยังสื่อสารภาษาไทยไม่ได้ ยูทูปจะเป็นช่องทางหลักของแหล่งความบันเทิงเพื่อคลายเหงา แต่หากเป็นคนที่อยู่มานาน สื่อสารภาษาไทยได้แล้ว ยูทูปจะเป็นช่องทางเลือกรับชมในยามคิดถึง วัฒนธรรมบ้านเกิด และในยามที่เบื่อ หรือจำเจกับรายการโทรทัศน์ไทย

2. มุมมองของผู้เชี่ยวชาญไทยที่มีต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับแรงงานข้ามชาติ เนื้อหาสำหรับแรงงานข้ามชาติขาดแคลน: สาเหตุของปัญหา

การที่เนื้อหาเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติในสื่อโทรทัศน์มีไม่เพียงพอ นั้น สาเหตุหลักเกิดจากระบบโครงสร้างของสื่อ และการขาดความรู้ความเข้าใจของคนทำสื่อ ในเรื่องระบบโครงสร้างของสื่อ นั้นเชื่อมโยงทั้งความเป็นเจ้าของสื่อ ทุนการดำเนินงาน การวัดผลความสำเร็จของรายการ และพฤติกรรมผู้รับสาร ทั้งนี้ โสภิต หวังวิวัฒนา สื่อมวลชนอาวุโสด้านการกระจายเสียง สะท้อนภาพว่าเนื้อหาที่พบในสื่อโทรทัศน์แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ (1) รายการข่าวที่วาดด้วยเรื่องแรงงานข้ามชาติที่เป็นปัญหาทั้งการเข้ามาทำงานอย่างผิดกฎหมาย และการเกิดอาชญากรรมไม่ว่าแรงงานเป็นผู้ก่อเหตุหรือเป็นผู้ถูกระทำ (2) รายการบันเทิงที่มีแรงงานข้ามชาติปรากฏในบริบทต่ำต้อยและถูกล้อเลียน เช่น การเป็นคนรับใช้ การพูดไทยไม่ชัด (3) ข้อมูลจากองค์กรภาครัฐ เช่น การเปิดให้ขึ้นทะเบียนแรงงาน เป็นต้น พร้อมกับแสดงทัศนคติในเรื่องนี้ว่า

“ข่าวดีขายไม่ได้ ข่าวร้ายขายดี เป็นธรรมชาติของสื่ออยู่แล้วที่เน้นนำเสนอ *Emotional* และเรื่องไม่ปกติ ข่าวที่เป็น *Negative side* มักถูกหยิบยกมานำเสนอก่อน ไม่ได้แตกต่างกัน ไม่ว่าเรื่องของคนไทยเอง หรือแรงงานต่างด้าว และไม่ควรมองดูว่าเป็นเรื่องของแรงงานหรือไม่แรงงาน เพียงแต่ว่าพอมันเป็นไปในแนวนี มันจะถูกขยาย *Degree* ขึ้น ให้เป็นที่สนใจมากขึ้นก็เท่านั้นเอง”

(Wangwiwattana, Interview on November 2, 2018)

นอกจากนี้ การผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อแรงงานข้ามชาติเป็นการเฉพาะยังอาจจะไม่ใช่สิ่งแรกที่ต้องทำเนื่องจากความไม่คุ้มค่าในการลงทุนและเงื่อนไขในการบริหารจัดการ

“จำนวนแรงงานที่ยังถือว่าเป็นกลุ่มผู้ชมขนาดเล็ก คิดว่าสื่อระดับใหญ่ของชาติคงไม่มีใครทำเพราะกลุ่มเป้าหมายเขาไม่ใช่คนกลุ่มนี้แต่ก็ยอมรับว่ามันมีอยู่ในสื่อท้องถิ่น เช่น ตามชายแดนซัคดีที่สุด จะเป็นรายการ 2 ภาษา หรือในพื้นที่สมุทรสาคร สมุทรสงคราม มหาชัย แถวนั้นก็มีเคเบิลทีวีซึ่งเป็นองค์กรที่แข็งแรงด้วย แต่มันเป็น *Localized* ไม่ได้เป็น *Nationwide* ดังนั้น รายการจากส่วนกลางที่เจาะจงไปที่แรงงานเหล่านี้ ไม่มีหรอก เพราะไม่ใช่ *Majority*... อีกอย่างสื่อมีความเฉพาะของมัน มีเป้าประสงค์ของแต่ละบริษัท อย่าง *Thai PBS* เป็นทีวีบริการสาธารณะ เขาก็ *Focus* ไปที่ *Diversity* ของคนไทยต่างหาก แต่ถ้าเป็นประเด็นแรงงานต่างด้าว ก็ให้เห็นได้ว่า

สื่ออย่าง Thai PBS เองก็มีมากกว่าสื่อประเภทธุรกิจ แต่ถ้าต้องมีย ก็จะไม่ถามกลับไปว่า แล้วใครจะทำถ้าเอกชนไปทำคำถามคือคุ้มไหม ถ้าไม่คุ้มเขาก็ไม่ลงทุน ถ้ากระทรวงแรงงานจะทำเพราะถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องให้ข่าวสารแรงงาน ลงทุนไปแล้วจะมีคนดูสักกี่คน ไม่รู้ไปหาช่องทางอื่นที่ดีกว่า Broadcasting หรือททบ. คือ เวลาเราคุยกันเรื่องประเภทสื่อเนี่ย Perception ของเราต้องขยับ ไปมากกว่าเรื่องช่อง Focus ในยุคหลังจากนี้ไป คือ การดู Content คุณจะผลิต Content อะไร กลุ่มเป้าหมายเป็นใคร แล้วค่อยไปคิดว่า Content นี้มันจะไป Fit กับช่องทางแบบไหน เลิกพูดเรื่องทีวีเป็นช่อง ๆ ไปได้แล้ว เพราะทุกวันนี้ ทีวีก็มีออนไลน์เป็นของตัวเอง”

(Wangwiwattana, Interview on November 2, 2018)

เช่นเดียวกับทรศนะของกุลชาดา ชัยพิพัฒน์ ผู้จัดการฝ่ายรณรงค์สิทธิเสรีภาพ สื่อมวลชน เครือข่ายสื่อมวลชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAPA) ระบุว่าความขาดแคลนเนื้อหาในสื่อโทรทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาตินั้น สาเหตุหลักมาจากโครงสร้างของสื่อทั้งระบบ ทั้งเรื่องทุนการผลิต วิธีการดำเนินงาน นโยบายองค์กร การแข่งขันทางธุรกิจ และการวัดผลความสำเร็จผ่านการสำรวจความนิยมของรายการที่มีต่อผู้ชม (Rating) ส่งผลให้การรายงานข่าวแรงงานข้ามชาติ รวมไปถึงประเด็นอื่นที่เป็นเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ หรือปัญหาปากท้องของชาวบ้าน ไม่ค่อยได้รับความสำคัญในเชิงการนำเสนอ เพื่อสร้างความเข้าใจอันดี นอกจากนี้ การทำข่าวเชิงลึกในลักษณะข่าวเจาะ หรือข่าวสืบสวน แทบจะหมดไปจากพื้นที่สื่อกระแสหลัก

“การนำเสนอข่าวเชิงลึกแผ่วไปมากในปัจจุบัน เนื่องจากการแข่งขันกันเองและแข่งกับความเร็วของ Online platform ประเภทต่าง ๆ เราเลยมองเห็นว่าสื่อ ไม่ได้ทำหน้าที่ในการสร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดขึ้นในเรื่องความจำเป็นที่ต้องมีแรงงานข้ามชาติเข้ามาในประเทศตัวเอง ยังเป็นการรายงานข้อมูลในเชิงตัวเลข สถิติ ไม่ได้สะท้อนปัญหาเรื่องแรงงานข้ามชาติในมิติที่เป็นมนุษย์ หรือในมิติที่เข้าอกเข้าใจกัน จริง ๆ แล้วประเทศไทยเป็นทั้งประเทศผู้รับ และเป็นทางผ่านของแรงงานไปสู่ประเทศอื่นด้วย แต่สื่อเราก็กังไม่ได้ทำหน้าที่ตรงนี้เท่าที่ควร อีกอันก็เรื่องของความแตกต่างทางวัฒนธรรมและบริบทสังคม การเมืองของเราต่อประเทศเพื่อนบ้านก็มีข้อจำกัดทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ซึ่งถูกอ้างสมองกันมา ให้มองประเทศเพื่อนบ้านในเชิงค้อยกว่า และเป็นลบ สิ่งเหล่านี้สะท้อนอยู่ในเนื้อหาสื่ออย่างที่เราเห็นกัน”

(Chaipipat, Interview on November 8, 2018)

กุลชาดา ยังให้แง่คิดเพิ่มเติมในเรื่องมาตรฐานการทำงานของผู้ผลิตรายการ รวมถึงสำนึกในบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญของความเป็นองค์กรสื่อสารมวลชนอีกด้วยว่า

“มันเหมือนไวกับไข่อะไรเกิดก่อน ตกลงใคร Shape ความคิดใครกันแน่ มันเลยกลายเป็นเรื่องที่ว่า เมื่อ Public ไม่สนใจ แล้วสื่อจะทำไปทำไม ขณะเดียวกัน เมื่อสื่อไม่ได้หยิบมานำเสนอ Public ก็เลยไม่ได้รับรู้ คือปัญหาตอนนี้ เนื่องจากว่าบทบาทของสื่อในฐานะ Gate keeper กับความเป็น Opinion leader ลดลง แล้วก็หลายเรื่องต้องยอมรับว่าเกิดวิกฤตศรัทธาในสื่อ ทั้งจากการที่ผู้รับสารมีศักยภาพมากขึ้นในการแสวงหาข้อมูลผ่านช่องทางอื่นได้มากมาย ขณะเดียวกันความเป็น Professional ของสื่อหลักก็เสื่อมลงเยอะเลยกลายเป็นภาวะลึกลับ เรื่องหลายเรื่องควรจะเป็นประเด็นพูดถึง ควรจะเป็นการเรียนรู้ของสังคม ก็หายไปจากพื้นที่ที่มันควรจะมี”

(Chaipipat, Interview on November 8, 2018)

ดังที่ได้กล่าวไว้ตอนต้นว่า สาเหตุของปัญหาอีกประการหนึ่งมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจของคนทำสื่อที่มีต่อแรงงานข้ามชาติ ทั้งนี้ จากงานวิชาการที่ได้เคยศึกษาประกอบกับประสบการณ์ยาวนานในองค์กรระหว่างประเทศด้านการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของนักสื่อสารมวลชนในภูมิภาคนี้ กุลชาดา ยังได้กล่าวถึงความจำเป็นในการตระหนักเรื่องแรงงานข้ามชาติไว้อย่างน่าสนใจหลายประการ โดยสรุปอย่างย่อได้ว่า แรงงานข้ามชาติกลายเป็นเรื่องหนึ่งในความท้าทายของคนทำสื่อ การที่ประชาชนจากหลายชาติเชื่อมโยงกันมากขึ้น และเกิดการไหลเวียนของแรงงานอันเนื่องมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจในแต่ละประเทศที่ไม่พร้อมกัน ทำให้จำนวนแรงงานไหลไปในที่ที่มีความต้องการสูงอย่างในประเทศไทย

นอกจากนี้ กรอบความร่วมมือที่มีขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ไม่ได้สนับสนุนให้เกิดการไหลเวียนของแรงงานข้ามชาติอย่างเป็นระบบและยั่งยืนทำให้เกิดปัญหาในเรื่องความมั่นคงซึ่งไม่ใช่เพียงความมั่นคงของรัฐเท่านั้น แต่ยังเป็นความมั่นคงของมนุษย์ด้วยการที่มีประชากรจากหลายชาติมาอยู่อาศัยปนเปกันรัฐบาลเองก็ยังไม่ได้เตรียมความพร้อมของประชาชนให้รับการเปลี่ยนแปลงในบริบทความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นในสังคม ขณะเดียวกันในบริบทนี้เองสื่อมวลชนก็ไม่ได้ปรับตัวหรือเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงนี้อย่างจริงจัง จึงไม่สามารถทำหน้าที่รายงานข่าวในเชิงสร้างความเข้าใจร่วมกันในสังคมในเรื่องแรงงานข้ามชาติได้อย่างดี ที่สำคัญคือคนเหล่านี้กลายเป็นคนในประชาคมอาเซียนแล้ว แต่ทว่าสถานการณ์ในการได้รับรอง

ในฐานะความเป็นพลเมือง บางคนยังไม่มียั้งในประเทศบ้านเกิดของตนเองรวมถึงประเทศที่เข้ามาอยู่ใหม่ ดังนั้น สถานะการปรับตัว สภาพการว่าจ้างงาน ปัญหาเรื่องสุขภาพ จึงเป็นประเด็นที่กว้างและสลับซับซ้อน

เพิ่มช่องทางข้อมูลข่าวสาร และสร้างควมมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน : ทางออกของปัญหา

ความตระหนักของผู้สื่อข่าวมวลชนและการส่งต่อความรู้ไปยังประชาชนวงกว้างทั้งชาวไทย ชาวเมียนมา ลาว และกัมพูชา ที่เข้ามาทำงานในไทยในฐานะที่เป็นประชากรร่วมกันของประชาคมอาเซียน ถือเป็น การเปิดประตูทางออกของปัญหาดังที่งานวิจัยนี้พยายามชี้ให้เห็น กวี จงกิตถาวร นักวิชาการอิสระและผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อมวลชนไทย-อาเซียน อธิบายว่า จำเป็นอย่างมากที่ต้องนำเสนอเนื้อหาสาระเรื่องแรงงานจากทั้ง 3 สัญชาติเพราะเชื่อมโยงพัวพันกับสังคมไทยในหลายมิติ ทั้งนี้ จากการคะเนอย่างไม่เป็นทางการ แรงงานข้ามชาติในไทยทุกรูปแบบอาจมีมากกว่าเจ็ดล้านคน กลุ่มคนขนาดใหญ่นี้มีผลต่อการพัฒนาชาติในระยะยาว รัฐบาลต้องมีนโยบายชัดเจนมารองรับแรงงานเหล่านี้ เพื่อให้เข้ามาสู่สังคมมวลรวม ขณะเดียวกัน สื่อมวลชนต้องแสดงบทบาทในการทำความเข้าใจกับคนกลุ่มนี้ อย่างต่อเนื่อง และทำหน้าที่สร้างความเข้าใจแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องเช่นกัน กวีขยายความว่า

“ต้องส่งเสริมความตระหนักรู้เกี่ยวกับคนเหล่านี้ เสริมสร้างความเข้าใจในสถานะของการดำรงชีวิตประจำวันแบบชาวบ้าน ไม่ต้องเห็นพวกเขาเหล่านี้เป็นคนแปลกถิ่น ยิ่งเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้นเท่าไรยิ่งทำให้การมีชีวิตร่วมกันนั้นดีขึ้นมา ถ้ามีสื่อทุกแขนงรายงานถึงสภาพความเป็นอยู่อย่างสม่ำเสมอ เจ้าหน้าที่รับผิดชอบจะสามารถติดตามความคืบหน้า และประเมินผลสืบเนื่องจากนโยบายต่าง ๆ ที่ได้ทำมา แรงงานเหล่านี้สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ 4.0 มาก ๆ”

(Jongkitthaworn, Interview on October 31, 2018)

คำว่าสื่อทุกแขนงในนิยามของกวี ครอบคลุมไปถึงสื่อหลักสื่อรองและสื่อทางเลือก ทั้งนี้ข้อมูลจากการสนทนากับแรงงานข้ามชาติที่ได้นำเสนอไปแล้วในตอนต้นของบทความนี้ แสดงให้เห็นว่าโทรศัพท์มือถือและสื่อออนไลน์จากการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตในโทรศัพท์มือถือเป็นช่องทางหลักของการรับรู้ข้อมูลทั้งข่าวสารและความบันเทิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานใหม่ที่ยังมีข้อจำกัดด้านการใช้ภาษาไทยข้อมูลนี้สอดคล้องกับคำชี้แจงของ ชัยรัตน์ ราชปักษี เจ้าหน้าที่ฝ่ายคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้านแรงงานมูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN) ที่อธิบายว่าแรงงานข้ามชาติรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานในไทยตั้งแต่

อยู่ประเทศต้นทางผ่านบริษัทจัดหางาน และแหล่งข้อมูล โดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็นภาษาของเขาแต่เมื่อแรงงานเดินทางเข้ามาแล้วการไม่รู้ภาษาไทยเป็นอุปสรรคใหญ่ในการสื่อสาร ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมืองค์กรต่าง ๆ ทั้งมูลนิธิ ภาคีเครือข่ายที่ทำงานร่วมกับภาครัฐ หน่วยงานของรัฐและตำรวจที่จะต้องร่วมมือกันสานต่อ โดยการนำพาแรงงานทั้งหมดให้เข้าสู่กระบวนการเสฟสื่อ เพื่อให้พวกเขาได้รู้กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสิทธิพึงมีพึงได้จากการทำงานและการเข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทย สื่อมวลชนเองก็มีส่วนร่วมสำคัญเช่นกันในการนำเสนอข่าวสารที่เป็นปัจจุบันและเกี่ยวข้องกับพวกเขาสิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจร่วมกันอีกเรื่องหนึ่ง คือ ความหลากหลายของแรงงาน เช่น ชาวเมียนมาที่เข้ามาในไทยมีหลายชาติพันธุ์ เช่น มอญ กระเหรี่ยง โรฮิงญา ซึ่งพูดภาษาพม่าไม่ได้เลยแม้จะมาจากประเทศเดียวกันสิ่งพิมพ์เผยแพร่ต้องทำเป็นภาษาพม่า ส่วนการให้คำปรึกษาการให้ความช่วยเหลือ จะมีล่ามเป็นภาษาเฉพาะให้จากนั้นจะให้แรงงานชาติพันธุ์ย่อยนั้นไปสร้างเครือข่ายและขยายข้อมูลต่อกันไปในสื่อสังคมออนไลน์

“ตอนนี้สมาร์ทโฟนขายดีมาก ค่ายมือถือก็โหมโปรโมทกัน เขาหันมาเสฟสื่อออนไลน์ ในมือถือชะเยอะ เคียวนี่คนพม่า กัมพูชาที่เข้ามาในไทยเขาจะมีเครือข่ายอาสาสมัครแรงงานที่เป็นคนจากบ้านเดียวกันที่เข้ามาอยู่ไทยนานแล้ว ทำหน้าที่บอกข้อมูลต่าง ๆ ตั้งเป็นกรู๊ปสื่อสารด้วยภาษาเดียวกัน ให้คนที่เพิ่งมาที่หลังได้รู้กฎหมายแรงงาน หรือความเคลื่อนไหวอื่น ๆ ในไทย... พอมีมือถือ ก็จะมีโหลด Font ภาษาของเขาและเข้า Google หรือ YouTube ฟังเพลงของเขา คุยกันในเครือข่ายว่าได้ไปรู้ ไปเจออะไรมา หรือนัดรวมตัวกันทำกิจกรรม ทำบุญกัน บางทีก็ดูในกลุ่ม Net Idol ของพวกเขาส่วนใหญ่เป็น Facebook ข้อดีคือเขาอยากรู้อะไร เขาก็ดูได้รู้ทันที Feed ไหนมันดีก็ขึ้นมาเขาก็ดูเลย”

(Ratchapaksi, Interview on November 6, 2018)

อย่างไรก็ตาม หากเป็นการนำเสนอเรื่องราวของแรงงานข้ามชาติในสื่อหลักอย่างโทรทัศน์ วิทยุยังคงมุ่งเน้นไปที่การผลิตเนื้อหาแปลกใหม่ ผนวกกับการส่งเสริมความมีส่วนร่วมอย่างบูรณาการกัน ความว่า

“ข่าว หรือรายการที่เปิดโอกาสให้พวกเขาเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการอะไรสักอย่างมัน ไม่มีมันมีแต่ข่าวที่นำเสนอสั้น ๆ แล้วก็จบไป ไม่มีการทำรายการที่ให้เขาได้มาออกรายการ หรือเป็นแขกรับเชิญ ผมว่าน่าจะเป็นช่องทางที่ดีถ้าสื่อไทยทำได้

หรือไม่ก็อาศัยความมีส่วนร่วมของบริษัท หน่วยงานต่าง ๆ ในการทำ CSR (Corporate Social Responsibility หมายถึง กลยุทธ์การสร้างภาพลักษณ์ เพื่อแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร – ขยายความโดยผู้วิจัย) เอาแรงงานหน้าตาดี ๆ มาประกวด เอาแรงงานดีเด่นมาสัมภาษณ์ หรือมาแข่งความสามารถในรายการ ผมว่าไม่เกี่ยวหรอกว่าเขาเป็นแค่คนกลุ่มเล็ก ถึงแม้คนผู้น้อย แต่ถ้าคุณมี Content มีวิธีการนำเสนอที่ดีคุณแล้วน่าจะสนใจ ผมว่าคนข้ามชาติเขาติดตามแน่นอน ฟันธงเลยว่าเขาติดตามแน่นอน แล้วถ้าทำได้นะ Sponsor ก็จะเข้ามาหาแน่นอน เพราะที่เห็นอยู่ตอนนี้ ผมก็เห็นว่ามีส่วนช่วยเหลือที่ Support เรื่องสื่อของแรงงานอยู่แล้ว ผมอยากผลักดันให้สื่อเข้ามาจับบทบาทเรื่องนี้ ให้เป็นนโยบายของสื่อไปเลยสักอย่าง จะทำเป็นรูปแบบไหนก็ได้ เกี่ยวกับแรงงาน โดยเฉพาะ”

(Ratchapaksi, Interview on November 6, 2018)

ช่องทางและวิธีการในการนำเสนอข้อมูลที่แตกต่าง และหลากหลายทั้งเรื่องเนื้อหา และภาษาประกอบกับการส่งเสริมความมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างมีความเข้าใจจริง จึงเป็นทางออกของปัญหาในเรื่องเนื้อหาขาดแคลนและเป็นไปในเชิงลบที่สื่อกระแสหลักอย่างโทรทัศน์ของไทยกำลังเป็นอยู่ในสภาวะ ‘ไกลบ้าน’ ของแรงงานข้ามชาติในปัจจุบัน ท้ายที่สุดนี้ ข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อมวลชนและสิทธิแรงงานทั้ง 4 ท่าน ยังมีข้อเสนอที่สอดคล้องต้องกันอย่างไม่ได้้นัดหมายว่า เนื้อหาสาระที่สื่อควรให้ความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องผลิตเพื่อป้อนสู่ผู้ชมทั้งชาวไทย และแรงงานข้ามชาติในประเทศนั้นควรเป็นเนื้อหาเดียวกันแต่ได้ประโยชน์สำหรับคนทั้ง 2 กลุ่ม กล่าวคือ

กลุ่มแรก คือ ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับการใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขเมื่อเข้ามาทำงานในไทย เช่น ข้อกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ สิทธิที่ควรรู้ และสวัสดิการทางสังคม ทั้งการรักษาพยาบาลและการศึกษา ตลอดจนข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานรัฐ เช่น กระทรวงแรงงาน ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง ซึ่งสื่อมวลชนต้องให้ความร่วมมือ ให้พื้นที่ในการนำเสนอ

กลุ่มสอง คือ ข้อมูลอะไรก็ได้ที่นำเสนอชีวิตแรงงานข้ามชาติในฐานะที่เป็นมนุษย์มีชีวิตจิตใจ มีความเท่าเทียมกัน มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเป็นส่วนประกอบของประชาคมอาเซียนและห่างไกลจากบ้านเกิดเมืองนอนทั้งนี้เป็นข้อมูลที่แรงงานข้ามชาติควรรู้เพื่อการปรับตัวในสังคมใหม่และเป็นเรื่องที่คนไทยควรรู้เพื่อความเข้าใจอันดีต่อแรงงานข้ามชาติ

อย่างไรก็ตาม แม้ผู้ให้สัมภาษณ์ในการศึกษารั้งนี้ไม่ได้กล่าวถึงแต่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการเสนอแนะ โดยขอให้รายการที่ผลิตนั้นต้องมีคำบรรยายได้ภาพเป็นภาษาพม่าหรือภาษาเขมรประกอบบทบรรยายภาษาไทยเพื่อการเรียนรู้ภาษาร่วมกันของผู้ชม

อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบหลักในงานวิจัยนี้ช่วยขยายขอบข่ายความรู้ในเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมและการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของแรงงานชาวไทยที่เสนอโดยพริวิตา เหวเตวานิช และคณะ (Hautavanija, Tuicomepee, and Kotrajaras, 2013) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในไทยนั้นก็ต้องเผชิญกับสภาวะทางร่างกายและจิตใจ ไม่แตกต่างกันทั้งในช่วงก่อนย้ายถิ่นและในช่วงขณะอยู่ในถิ่นใหม่แล้ว กระนั้น บทบาทของสื่อไทยต่อสภาวะ 'ไกลบ้าน' ของแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านกลับแตกต่างกันออกไปในแต่ละสัญชาติ แม้ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากับตัวแทนชาวเมียนมา ลาว และกัมพูชา ในงานวิจัยนี้ไม่อาจใช้เป็นผลสรุปเชิงมหภาคสำหรับประชากรแรงงานข้ามชาติทั้งหมดที่กำลังทำงานอยู่ในประเทศไทยได้ แต่อย่างน้อยที่สุด ประเด็นสำคัญที่ค้นพบคือเนื้อหาที่ปรากฏในโทรทัศน์เกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติมีไม่เพียงพอ ขณะที่สื่อออนไลน์เป็นช่องทางหลักของการรับรู้ข้อมูลทั้งข่าวสารและความบันเทิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับแรงงานใหม่ที่ยังมีข้อจำกัดด้านการใช้ภาษาไทย

สำหรับชาวเมียนมา สื่อโทรทัศน์ยังถือว่าห่างไกลจากความจำเป็นอันเนื่องมาจากความไม่รู้ภาษาไทยและเนื้อหาสาระที่เป็นไปในด้านลบขณะที่สื่อออนไลน์ในโทรศัพท์มือถือมีบทบาทสำคัญมากกว่าในลักษณะของการเป็นช่องทางของข้อมูลที่อยากรู้ ตลอดจนช่องทางของการติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายคนบ้านเดียวกันภาษาเดียวกันข้อค้นพบนี้เป็นตัวอย่างเชิงประจักษ์ของแนวคิดจิตวิทยา (Jan-aim, 1999) และจิตวิทยาการสื่อสาร (Wongmontha, 1980) ที่ระบุน่ามนุษย์เป็นปัจเจกบุคคล มีเป้าหมาย และความสนใจแตกต่างกันไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเลือกเปิดรับสื่อและการแสวงหาข้อมูลข่าวสารให้ตรงตามความพอใจของตน อีกทั้งยังทำทลายความเชื่อดั้งเดิมของนักวิชาการตะวันตกด้านโทรทัศน์ศึกษาอย่างฮัสตันและคณะ (Huston, et al., 1992) ที่กล่าวว่าชนกลุ่มน้อยในหลายประเทศซึ่งเป็นผู้มีรายได้น้อยและไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษาใช้เวลาไปกับการรับชมโทรทัศน์เมื่อว่างเว้นจากภารกิจ ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่างานเขียนของฮัสตันและคณะนำเสนอในสมัยเวลาที่โทรทัศน์ยังเป็นสื่อหลักที่มีอิทธิพลอย่างสูงในสังคม และสื่อใหม่อย่างอินเทอร์เน็ตหรือสื่อดิจิทัลยังไม่แพร่หลาย อีกทั้งงานเขียนดังกล่าวยังมีจุดอ่อน

ที่ไม่ได้อธิบายถึงข้อจำกัดทางภาษาของผู้รับชมโทรทัศน์ของคนกลุ่มใหญ่และคนกลุ่มน้อย ในสังคมเดียวกัน การอภิปรายนี้จึงช่วยจุดประกายความคิดแก่นักวิชาการไทยให้เกิด การศึกษาวิจัยเพื่อหาข้อสรุปในเรื่องดังกล่าวอย่างเป็นทางการ

สำหรับชาวลาว โทรทัศน์ของไทยกลับกลายเป็นสื่อเชื่อมโยง ด้วยเพราะความละม้ายกัน ของวัฒนธรรมที่เข้าใจกันได้อย่างบ้านพี่เมืองน้อง รวมไปถึงผลของสัญญาณการกระจายเสียง ที่ส่งออกไปจนข้ามพรมแดนอันทำให้สื่อโทรทัศน์ไทยมีอิทธิพลสูงต่อชีวิตประจำวันของ ชาวลาวตั้งแต่ก่อนจะเข้ามาหรือหลังการเข้ามาทำงานแล้วในประเทศไทยสำหรับชาวกัมพูชา โทรทัศน์ไทยมีบทบาทเป็นแหล่งฝึกฝนภาษาและเป็นช่องทางของความรู้ ความบันเทิง ภายหลังจากที่เชี่ยวชาญภาษาไทยแล้วเท่านั้นข้อค้นพบนี้สนับสนุนแนวคิดของ ฮัสตัน และคณะ (Huston, et al., 1992) ในเรื่องบทบาทของโทรทัศน์ที่เป็นสื่อกลางของปฏิสัมพันธ์ ระหว่างพลเมืองกลุ่มใหญ่กับชนกลุ่มน้อยในสังคมหนึ่ง เมื่อทั้งสองฝ่ายไม่มีโอกาส ได้พบปะกันในชีวิตประจำวัน โทรทัศน์จึงเป็นช่องทางสำคัญในการรับรู้และเรียนรู้ วัฒนธรรมของอีกฝ่าย

เมื่อมุมมองของแรงงานข้ามชาติที่มีต่อสื่อโทรทัศน์ของไทยเป็นเช่นนี้ ประเด็นที่ น่าสนใจคือ สื่อกระแสหลักดังเช่น โทรทัศน์ของไทยควรดำเนินการอย่างไรหรือควรปรับปรุง การนำเสนอเนื้อหาหรือไม่เพื่อธำรงบทบาทและหน้าที่ความเป็นสื่อมวลชน โดยเฉพาะ อย่างยิ่งในเรื่องการเป็นสถาบันที่ปลูกฝังค่านิยม สร้างความรู้ ความเข้าใจถึงความหลากหลาย ของผู้คนในสังคม ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากมุมมองของผู้เชี่ยวชาญไทยที่มีต่อการผลิตรายการ โทรทัศน์สำหรับแรงงานข้ามชาติทำให้ทราบว่าสัดส่วนและประเภทเนื้อหาที่สื่อกระแส หลักอย่างโทรทัศน์เป็นผู้นำเสนอยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนไกลบ้านและ ต่อความเข้าใจอันดีของคนที่เป็นเจ้าของบ้าน โดยสาเหตุหลักของปัญหามาจากระบบ โครงสร้างสื่อมวลชนไทยที่เน้นการผลิตรายการที่ทำกำไรและขายโฆษณาได้ รวมถึงการ ละเลยไม่สนใจต่อบริบททางสังคมที่มีการเคลื่อนไหวแรงงานและการหลอมรวมกันของ ประชาชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เรียกว่าประชาคมอาเซียนผนวกกับทัศนคติ ที่ยังมองแรงงานข้ามชาติด้อยกว่าดังเห็นได้จากเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในรายการข่าวและ รายการบันเทิง

แม้มีความไม่สอดคล้องกันทางความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ข้างหนึ่งมองว่าแรงงาน ข้ามชาติเป็นชนกลุ่มเล็กจึงเป็นผู้รับสารขนาดเล็กที่อาจจะยังไม่มีความจำเป็นในการสร้าง ช่องทางเฉพาะในสื่อโทรทัศน์เพื่อป้อนข้อมูลข่าวสารแต่อีกข้างหนึ่งกลับมองว่าคนกลุ่ม เล็กกลุ่มนี้เป็นประชากรแฝง ประกอบด้วยคนที่เข้ามาในทั้งระบบและนอกระบบถูกกฎหมาย

และผิดกฎหมาย กระนั้นยังเป็นกลุ่มคนสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจไทยและมีสิทธิเสมอภาคกันในฐานะความเป็นมนุษย์ซึ่งทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามามีส่วนร่วมดูแลและแก้ไขปัญหาอย่างบูรณาการกัน บทความวิจัยนี้จึงยื่นข้อเสนอให้กับองค์กรสื่อสารมวลชนในการนำไปพิจารณาดำเนินการ เนื่องจากเป็นสถาบันทางสังคมอันมีบทบาทในการปลูกฝังค่านิยมและมีหน้าที่ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้คนที่มีความแตกต่างด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรม

ดังนั้น ทางออกของปัญหาเรื่องความขาดแคลนเนื้อหาสำหรับแรงงานข้ามชาติจึงอยู่ที่การเสริมเพิ่มช่องทางการนำเสนอเนื้อหาให้เป็นไปอย่างหลากหลาย ทั้งช่องทางในสื่อกระแสหลักอย่างโทรทัศน์ที่ต้องมีข้อมูลและวิธีการนำเสนอแปลกใหม่พร้อมกับข่าวสารสาระที่เอื้อให้แรงงานข้ามชาติใช้ชีวิตอยู่ได้ในสภาวะ ‘ไกลบ้าน’ อย่างปกติสุข นอกจากนี้ ช่องทางในสื่อรองหรือสื่อทางเลือกอย่างสิ่งพิมพ์และสื่อสังคมออนไลน์จำเป็นต้องจัดสรรไว้ด้วยเช่นกัน เพื่อรองรับกับอุปสรรคด้านการสื่อสารที่ปฏิเสธไม่ได้ว่ายังมีแรงงานข้ามชาติอีกจำนวนมากทั้งที่อยู่ระยะหนึ่งแล้วและที่กำลังจะมาอีกในอนาคตคงเป็นผู้ไม่รู้ภาษาไทย และเข้าไม่ถึงข้อมูลสำคัญสำหรับการใช้ชีวิตแรงงานการให้หน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมกันอย่างบูรณาการ ตลอดจนเปิดโอกาสให้แรงงานข้ามชาติเข้ามามีส่วนร่วมในรายการที่นำเสนอผ่านการส่งเสริมจากนายจ้างต้นสังกัด และนักธุรกิจเจ้าของผลิตภัณฑ์สินค้าที่เข้ามาสนับสนุนรายการเหล่านี้เป็นหนทางในการขยายสภาวะ ‘ไกลบ้าน’ ของแรงงานสัญชาติเมียนมา ลาว และกัมพูชาที่บทความวิจัยชิ้นนี้พยายามประมวลมาเพื่อสร้างความตระหนักรู้ให้แก่สื่อมวลชนไทย

References

- Chaipipat, Kulchada. **Manager of Media Freedom Campaign Section, Southeast Asian Press Alliance (SEAPA)**. Interview on November 8, 2018. (in Thai).
- Hautavanija, Pornvipa, Tuicomepee, Arunya, and Kotrajaras, Supapan. (2013). Cultural adjustment of Thai migrant workers : a qualitative study. **KKU Research Journal HS (Graduate Studies)**. 1(1). 14-26. (in Thai).
- Huston, Aletha C., et al. (1992). **Big world, small screen: the role of television in American society**. Nebraska: University of Nebraska Press.
- International Organization for Migration. (2009). **Let's make the understanding of migrant workers**. Bangkok : The NGOs and International Organization for Migrant Workers. (in Thai).
- Jan-aim, Sucha. (1999). **General psychology**. Bangkok: Thai Wattanapanich. (in Thai).
- Jin. Cambodian labor. Interview on November 3, 2018. (in Thai).
- Jongkitthaworn, Kavee. **Thai-ASEAN media expert**. Interview on October 31, 2018. (in Thai).
- Noom, S.H. and Vergara, M.B. (2011). **Acculturative stress, self-esteem, and coping among Burmese female migrant workers**. Proceeding of the 3th International Conference on Humanities and Social Science; 2 April 2011. Songkla : Prince of Songkla University and The National Writers Association Malaysia.
- Pan. Burmese labour. Interview on November 6, 2018. (in Thai).
- Perakanya, Sangdaw, Charoenchai, Amporn, Thanasateangkool, and Piyabanditkul, Lukawee. (2005). Impact of migration on health and socioeconomic status of Thai labourers and their families from Phen district, Udorn Thani province, **KKU Research Journal (Graduate Studies)**. 5(2).116-126.(in Thai).
- Ratchapaksi, Chairat. **The officer of Human Right Protection Section, Labour Protection Network (LPN)**. Interview on November 6, 2018. (in Thai).
- Sameng, Chhoeut. Cambodian Labour. Interview on November 1, 2018. (in Thai).
- Savin-Baden, Maggi and Major, Claire Howell. (2013). **Qualitative research: the essential guide to theory and practice**. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Sri. Burmese labour. Interview on October 30, 2018. (in Thai).

- Sukheeatta, Sunisa, Suksawat, Jirasuk, and Seansa, Niranath. (2018). The adaptation experience of Thai youths immigrated with their mothers to live in Stockholm, Sweden. **Nakhon Phanom University Journal**. 8(2). 10-16. (in Thai).
- Sunpuwan, Malee and Niyomsilpa, Sakkarin. (2014). **The survey of Thai public opinion towards Myanmar refugees and migrant workers: an overview**. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Thawong, Supoj. (2014). Foreign labour market of A-Kha ethnic group in Chiangrai province with an effect on social safety nets. **Journal of Social Academic of Rajabhat Chiangrai University**. 7(1).155-169. (in Thai).
- The Office of Migrant Worker Administration. (2018). **Statistical record of Thailand's migrant workers of August 2018**. Retrieved October 15, from https://www.doe.go.th/prd/alien/statistic/param/site/152/cat/82/sub/73/pull/sub_category/view/list-label. (in Thai).
- Thiang. Laotian labour. Interview on October 30, 2018. (in Thai).
- Utamachan, Vipa. (2001). **The impact of TV and radio cross-border transmission between Thailand and Laos**. Bangkok : Chulalongkorn University Press. (in Thai).
- Wangwiwattana, Sophit. Broadcast media expert. Interview on November 2, 2018. (in Thai).
- Wha. Laotian labour. Interview on October 30, 2018. (in Thai).
- Wongmontha, Seree. (1980). Communication psychology. **Thammasat Journal**. 9(4). 2-16. (in Thai).